

Il-Huttafa

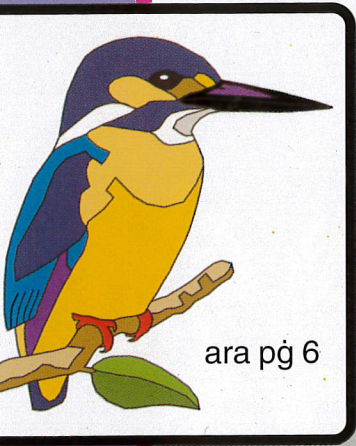
Il-magazin ta' Klabb Huttaf

xorbett

2 mazzarelli ġodda!

ara pġ 6

mazzarell vjola

Jgħidu li Malta m'għandniex natura! Imma jekk ilkom ftit fil-Klabb tafu li kemm-il darba f'*Il-Hutufa* nhabbru li xi naturalist sab xi haġa ġodda. Daqqa tkun xi pjanta, daqqa brimba, daqqa farfett (bħalma ġibna fl-aħhar harġa tal-maġaġin). Did-darba għandna żewġ mazzarelli li sabhom riċenti l-habib tagħna Arnold Sciberras.

Wieheġ huwa l-**mazzarell vjola** (violet dropwing *Trithemis annulata*) li nstab fl-inhawi tal-kumpless tad-Daniżi u fir-riserva ta' l-Għadira. Dis-sena l-popolazzjoni ta' din l-ispeċi żdiedet f'salt u nstabet tbejjet f'diversi widien u ġonna publiċi.

Mazzarell ieħor huwa l-**mazzarell mislut** (long skimmer *Orthetrum trinacria*), li nstab l-ewwel darba fl-inhawi ta' l-Għadira ta' Sarraflu f'Għawdex. Dal-mazzarell diġà nfirax m'Għawdex kollu u issa nstab anke f'xi widien f'Malta.

Arnold qalilna li jekk ikomplu jinfirxu b'dir-rata dawn iż-żewġ speċi jistgħu anke jieħdu post mazzarelli li kien hawn qabilhom!

mazzarell mislut

Arnold Sciberras

Arnold Sciberras

x'għandna?

aħbarijiet	2
editorjal	3
X'għandna mid-dinja?	4
X'se naraw?	5
ħarġa • kulur • poezija	6
gallerija	7
iċ-ċipress	7
Falko	8
ALJENI!	9
Nilagħbu tikka	10
Daħħal membru	10
aktar aħbarijiet	11
Ktieb Ġdid	12

zring

ritratt ta' Arnold Sciberras

editorjal

HEJ Huttaf!

Ma nafx intom imma lili s-sajf iraqquadni! Mn'alla tidhol il-ħarifa biex nerġghu nqumu fuq tagħna u nnehħu l-hedla tas-sajf.

Hafna għasafar ilhom li nehħewha l-hedla u passaw lejn l-Afrika. Xi għasafar jibdw ipassu anke f'Lulju, speċjalment dawk li ma jkunux bejtu u allura ma tantx ikollhom x'jagħmlu. Ahnā hawn Malta malajr nindunaw li tkun bdiet il-passa għax minn Malta jgħaddu miljuni ta' għasafar. Pajjiżna huwa waħda mill-highways tal-passa. Għaliex tgħid? X'għandha Malta speċjali li jiġbed lill-għasafar?

Li għandha speċjali hu li qiegħda f'parti dejqa tal-Baħar Mediterran. Hafna għasafar jibzghu jtiru minn fuq il-baħar għax ma jkunux jistgħu jinzlu jistrieħu. Għalhekk biex jaqsmu l-Mediterran hafna minnhom jgħaddu jew minn Spanja (fil-punent) jew mit-Turkija (fil-lvant) għax hemmhekk il-Mediterran jagħlaq kważi għal kollox. Hafna jgħaddu wkoll min-nofs tal-Mediterran, għax l-Italja, Sqallija u Malta jservuhom ta' pont.

Hafna għasafar li jzuru Malta fil-passa jdumu biss ftit sigħat jew ġranet, kemm jistrieħu, jorqdu raqda u forsi jieklu xi haġa - bħal karozzi li spicċalhom il-fjuwil u jieqfu fil-pompa biex jerġghu jimlew it-tank!

Ċaw ċaw hbieb u zommu s-sensi kollha miftuħin għan-natura

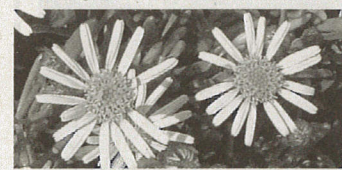

Jien nieżel ukoll għax bi nghanas...

Jiena nieżel, hbieb, għax tkissirt intir!

Victor
Victor Falzon L-Editur

mal-faccata

lx-xorbett (golden samphire *Limbaria crithmoides*) hija pjanta li tikber viċin ix-xtut. Tagħmel weraq qishom swaba' li fihom taħzen l-ilma matul ix-xitwa biex imbagħad fin-nixfa tas-sajf ikollha x'tixrob. Fil-ħarifa (bħalissa) x-xorbett jagħmel hafna fjuri sofor. Il-fjuri tax-xorbett qishom tal-lellux imma iżgħar u bil-petali iktar irraq. Dil-pjanta tarmi riha li tfakkrek fil-baħar, u mid-dehra l-insetti toghġobhom dir-riha għax ix-xorbett iżuruh hafna naħal, znażan, hanfus u friefet. (Ritratt ta' Victor Falzon)

Il-kumitat ta' Klabb Huttaf

Jason Aloisio, Matthew Borg Cardona, Desirée Falzon, Sylvia Falzon, Victor Falzon u Kathleen Mamo.

indirizz BirdLife Malta, 57/28 Triq Abate Rigord, Ta' Xbiex XBX 1120 tel 21347644 / 21347645
imejl info@birdlifemalta.org imejl tal-maġaġin il-hutufa@birdlifemalta.org websajt www.birdlifemalta.org

Klabb Huttaf huwa t-taqsimu ta' BirdLife Malta għall-membri ta' taħt it-18. Norganizzaw harġiet fil-kampanja, żjarat f'riservi naturali, u naghmlu xogħol ambjentali. Nohorġu l-maġaġin *Il-Hutufa* kull xaharejn għall-membri, u naghmlu hendawts u logħob għal waqt xi attivitajiet. Shubija fi Klabb Huttaf hija Lm3 (€6.99) fis-sena.

Sakemm mhux speċifikat mod ieħor, l-isem BirdLife f'dal-maġaġin jirreferi għal BirdLife Malta. Materjal mill-maġaġin jista' jiġi kkupjat sakemm mhux għal skop kummerċjali u basta jissema' isem il-maġaġin u tintbagħat lill-BirdLife kopja tal-materjal fejn gie kkupjat. Publikazzjoni BirdLife Malta, Ottubru 2007 • Disinn u produzzjoni Victor Falzon • Stampat għand Poulton's Print Shop

Aħbar tajba għall-kondor

Lil Arnold Schwarzenegger forsi tafuh minn films famużi bħal The Terminator u Kindergarten Cop. Imma llum Schwarzenegger huwa l-Gvernatur ta' California, l-iktar stat sinjur fl-iStati Uniti.

Għalkemm qiegħed fil-gvern tal-President George Bush (li xeba' jikkawża diżastri ambjentali), Schwarzenegger qiegħed fuq quddiem fil-ġlieda favur l-ambjent, u ġmielu jgħaddi liġijiet kontra t-tniġġis u l-*global warming*.

Issa hareġ liġi ġdida, li fiha l-kaċċaturi ma jistgħux jibqgħu jużaw ċomb fl-iskrataċ. Iċ-ċomb huwa velenuż u meta jispiċċa fl-art, spiss isibuh l-animali, jibilgħuh u jmutu. Fost dawn il-vittmi hemm il-kondor kalifornjan.

Il-kondor kalifornjan huwa tajra kbira li ffit snin ilu kważi spiċċa mid-dinja - fl-1987 kien baqa' biss sitta fis-selvaġġ! L-ambjentalisti bdew proġett kbir u għali immens biex irabbu l-frieh ta' dit-tajra u jtilquhom fis-selvaġġ. Wara hafna sforzi, spejjeż u anke qtigh il-qalb, il-kondor inxaxxielhom isalvawh u ffit ffit l-ispeċi qed terġa' tiefu r-ruħ u n-numru diġà tela' għal xi 70. Imma xorta xi kondor għadhom imutu vvelenati biċ-ċomb li jbilgħu. Issa bil-liġi l-ġdida l-kondor issolvietlu problema kbira. Mhux ta' b'xejn li l-Audubon Society (il-BirdLife fl-iStati Uniti) ferħana se ttir. Viva t-Terminator!

X'għandna mid-dinja?

isem	CALIFORNIA CONDOR
	<i>Gymnogyps californianus</i>
fejn jgħix	fil-punent ta' l-Amerka ta' Fuq
habitat	wesgħat b'foresti jew makkja, spiss qalb irdum u għoljiet.
tul	sa 135cm
fetha	xi 280cm
lewn	iswed b'żewġ faxex bojod
ikel	fdalijiet ta' annimali mejtin
problemi	kaċċa, ivvelenar
status	rarissmu u fil-periklu li jinqered

You'll be back!!

Mabira salvata

Il-gvern ta' l-Uganda hassar pjanijiet li kellu biex jeqred il-MABIRA rainforest. Dil-forestta hija kbira 300km², jiġifieri kważi daqs il-Gzejjer Maltin. Ilha mharsa mill-1932, imma l-gvern t'hemm xorta kien iddeċieda li jbigħha biex l-art tinzera' għall-biofuel.

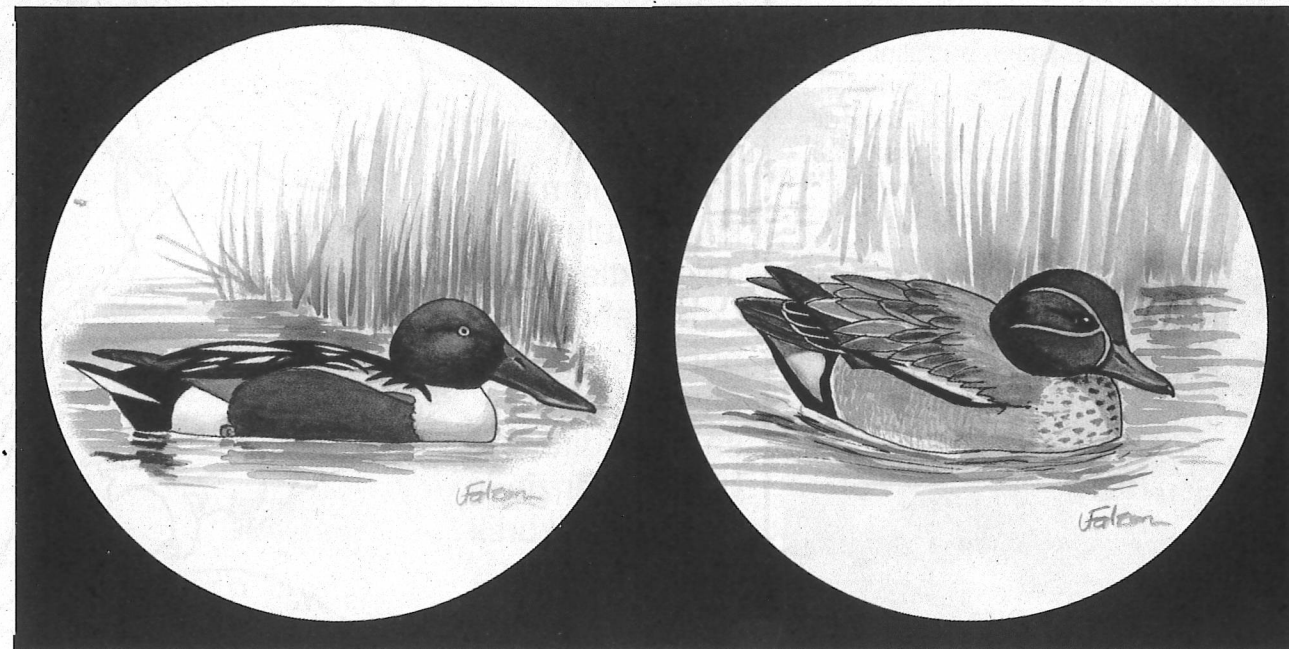
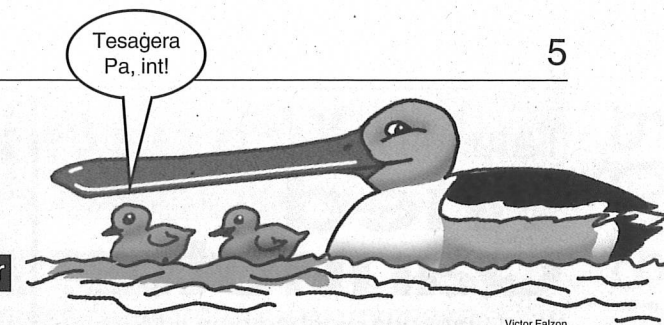
Il-poplu ta' l-Uganda xejn m'għoġbitu l-idea u saru protesti kbar li fihom anke mienu n-nies. Barra l-protesti, il-gvern irċieva wkoll kważi 2 miljun imejl minn 111 pajjiż differenti! U fl-aħhar ha pass għaqli... u ċeda!

F'Mabira jgħixu hafna annimali rari, fosthom għasafar, mammiferi (inkluż xadini rari bħall-crested mangabey *Lophocebus ugandae*), rettili u insetti. Il-forestta tiġbed ukoll lejha hafna turisti li jfittxu l-ġmiel naturali tal-pajjiżi li jżuru.

X'se nara?

Jason Aloisio jgħidilna kif naraw u nagħrfu l-ghasafar

Bħal daż-żmien ipassu l-**borok** (papri slavaġ), l-aktar minn fuq il-baħar. Kultant niltaqa' ma' tfal li jistagħġbu meta ngħidilhom li l-papri jtiru. Fil-fatt il-papri slavaġ għandhom titjira b'saħħitha u veloċi hafna. Fiż-żewġ riservi tal-BirdLife, L-Għadira u s-Simarm spiss jiffaċċaw xi wahdjet jew xi qatgħa żgħira borok. Nagħtu daqqa t'għajn lejn tnejn minnhom.

il-palettuna

shoveler *Anas clypeata*

Mhix xi borka komuni, imma faċli tagħrafha. Għandha l-munqar kbir u ċatt tant li jagħtiha dehra mhux tas-soltu. Dan tużah biex tferkex bih fit-tajn u l-ilma minn fejn issib x'tiekol. Ir-raġel għandu rasu u għonqu hodur, għalkemm f'xi żminijiet jidhru suwed. Fil-palettuna jispikkaw ukoll l-għajnejn sofor. Il-mara, bħall-bqija tal-borok nisa, tkun kannella.

Jekk tinzerta xi par l-Għadira jew is-Simar, tarahom dejjem flimkien, qishom qed jibzġhu li jtilfu 'l xulxin!

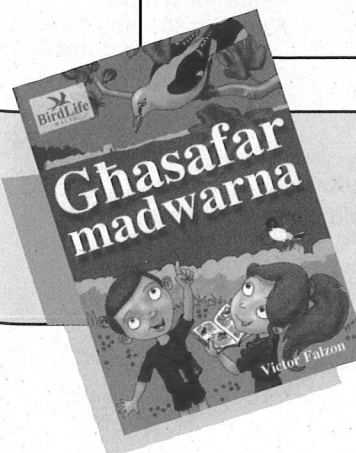
(Għasafar Madwarna p 13)

is-sarsella

teal *Anas crecca*

Mill-iskars immorru għall-komuni, għax is-sarsella tidher fi qtajjiet kbar, s'intendi l-aktar fuq il-baħar. Fir-riservi ta' l-Għadira u s-Simar mhux daqshekk diffiċli li tinzerta xi wahda jew qatgħa żgħira. Is-sarsella hija l-iżgħar borka li tidher f'Malta. Fi żmien in-namra r-raġel ikun sabiħ ferm, b'rasu hadra u maskla hadranija. Qrib denbu jkollu dabra kbira ta' lewn isfar jgħajjat. Fil-ħarifa jkun kannella bħall-mara, għalhekk jintgħaraf mid-daqs (mhux wisq ikbar minn hamiema) u l-faxx aħdar ileqq mal-ġenb tal-ġwienah.

(Għasafar Madwarna p 11)

L-istampi t'hawn fuq mehudin mill-ktieb **Għasafar Madwarna** (fil-ktieb qegħdin bil-kulur). Il-BirdLife harget dal-ktieb apposta għal min irid jibda l-berdwoċing minn età żgħira. Fih tagħrif sempliċi fuq 100 għasfur, u stampi bil-kulur minn qoxra sa qoxra. U jiswa **Lm2.05** (€4.78) biss! Jekk għad m'għandekx... x'qed tistenna? Ċemplilna fuq 21347644/5 u ordna wieħed.

Tafu fejn hu Wied Qannotta?

Wied Qannotta qiegħed bejn il-Mosta u l-gholja tal-Wardija, jiftah hdejn Burmarrad u jibqa' sejjer is-Salini. Issa li tafu fejn hu, tajjeb li tmorru s'hemm. Mela għax ma tiġux magħna! Għax dil-ħarifa ahna tal-Klabb sejrjn passigġata f'dawk l-inħawi biex napprezzaw l-ghasafar u n-natura. Narawkom!

kuda
- (wheatear)
ghasafur li
għandha
mnejn
naraw

Sean Gray

data: il-Hadd **25 Novembru 2007**
niltaqghu: hdejn Scotts ta' **Burmarrad**
hin: **8.30am**
niġu lura: xi 11.30am jew nofsinħar
età: membri kollha merħba

poeżija

Klabb Futtaf

Jiena membru fi Klabb Futtaf,
Fejn tghallimt nofs dak li naf.
Fuq is-siġar u l-fjuri,
Imżewġin bl-isbaħ kuluri.

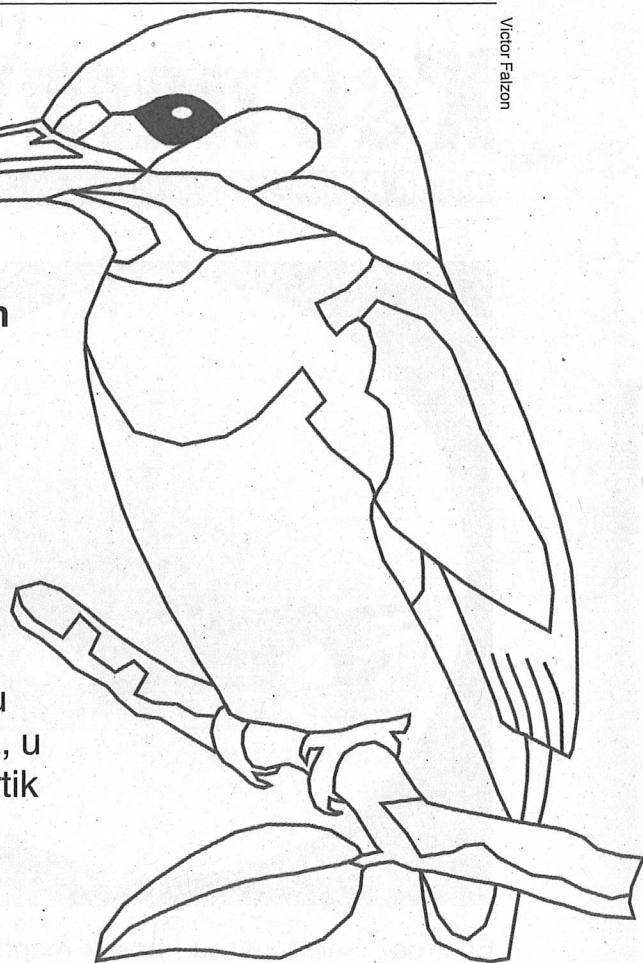
Attivitajiet nagħmlu bil-bosta,
Kemm qalb il-kampanja u kemm qrib il-kosta.
Nieħdu hafna pjaċir u gost,
Fejn nibqgħu imbellha bil-meravilja ta' kull post.

ħarġa minnhom kienet fuq iċ-ċief,
Li msieken, ġieli jehlu ma' xi xliet.
Għalhekk fuq il-baħar, lejn Ghawdex morna,
Fejn l-irdum Ta' Ċenċ kollu dorna.

kultur

L-Ghasfur ta' San Martin (kingfisher) huwa żgħir fid-daqs imma kbir fil-kultur! Jekk tixtieq tara wieħed aqbez qabza sas-Simar jew sa l-Għadira, u bi ftit paċenzja, u jekk tkun b'xortik għandek tara wieħed...

Biex tagħti kultur lill-istampa, ara pġ 2.

Victor Falzon

friefet

Desirée Falzon

Żommu għajnejkom miftuhin għall-friefet tal-ħarifa, speċjalment għall-farfett **tal-kromb, tal-ħurrieq, tal-kaboċċi, tas-silla** u dan tar-ritratt: il-farfett **tax-xewk**.

Iċ-ċief, filgħodu fuq il-baħar ikun idur,
U malli jara xi huta lejha jmur.
Jghaddas rasu fl-ilma biex jaqbad il-huta,
Li ġieli tkun bajda karti u ġieli sewda tuta.

Fil-bidu rajniehom 'l hemm u 'l hawn imferrixin,
Iżda x'hin ersaqna lejhom kienu hafna u ma kinux imgerrixin.
Filli jtiru u filli bil-qieghda,
Fejn iħares lejhom, kulħadd heda.

Jacqueline Licari

Wow Jack x'erba' versi dawkl
X'unur għall-klabb għażiż tagħna.
Grazzi!

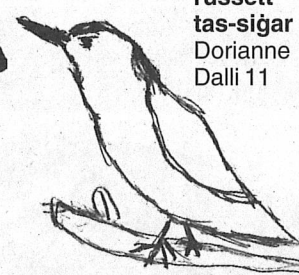

Ibagħtulna tpingijiet jew ritratti naturali tagħkom halli nġibuhom fil-GALLERIJA.

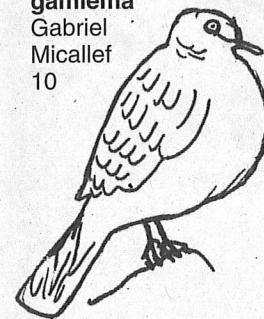
bies
Graziella
Mamo
17

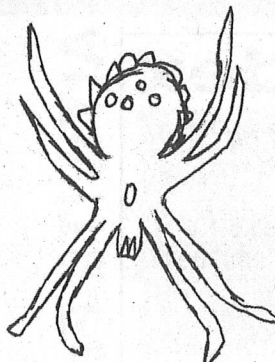
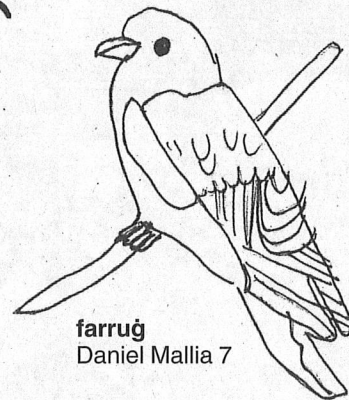
russett tas-siġar
Dorianne
Dalli 11

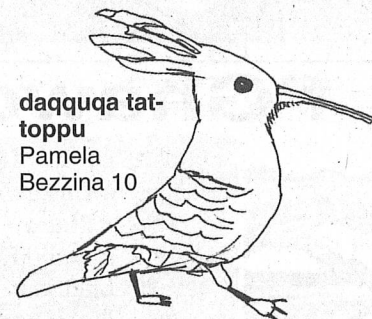
gamiema
Gabriel
Micallef
10

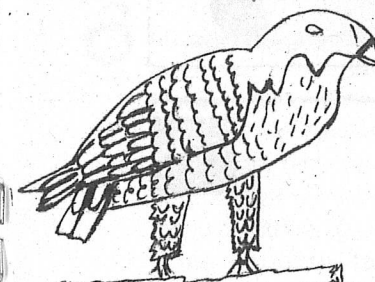
farruġ
Daniel Mallia 7

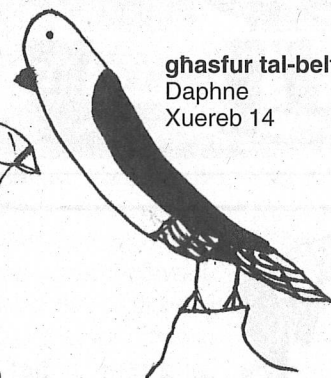
daqquqa tat-toppu
Pamela
Bezzina 10

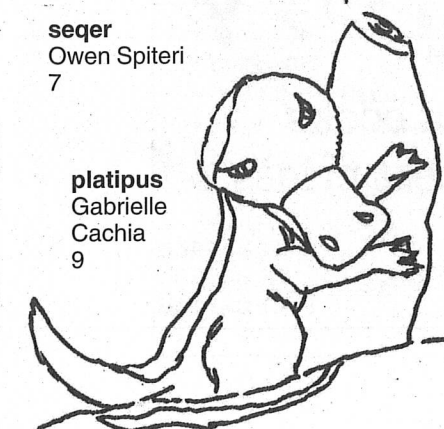
brimba
Jake John Mizzi 10

ghasfur tal-belt
Daphne
Xuereb 14

seqer
Owen Spiteri
7

platipus
Gabrielle
Cachia
9

pitirross
Andrew
Wait
9

Bl-Gheruq u x-Xniexel

Harsa lejn is-siġar Maltin

iċ-ċipressa *Cupressus sempervirens*

ITALIAN CYPRESS, MEDITERRANEAN CYPRESS

Iċ-ċipressa hija wahda mill-erba' sigriet koniferi Maltin li jikbru f'pajjiżna. It-tlieta l-oħrajn huma l-GHARGHAR, il-ĠNIEPRU u ż-ŻNUBER.

Iċ-ċipressa għandha żewġt forom ewlenin: wahda jghidulha TAL-MUSMAR, li għandha forma piramidali, u l-oħra jghidulha TAL-MIFTUH għax dlielha huma aktar mimdudin u tifforma tinda wiesgħa. Il-weraq huwa żgħir hafna, imħaxken mal-fergħa u tant huwa aħdar skur li fix-xemx kważi taħsibha sewda. Il-prinjoli huma forma ta' blalen li meta jinfethu jwaqqgħu żerriegħa żgħira.

Din is-siġra hawn min jghidilha wkoll TAL-MILIED. Jghidulha hekk għax qisha siġra tal-Milied u fil-fatt spiss tiżzejjin għall-Milied. Dnub li għadek issib xi boloh li kif joqrob il-Milied imorru jaqtgħu xi ċipressa - li min jaf kemm snin damet biex kibret - biex 'iżejnu' biha għal ftit jiem. Li taqta' ċ-ċipress huwa kontra l-liġi għax dis-siġra ilha mharsa mill-1949.

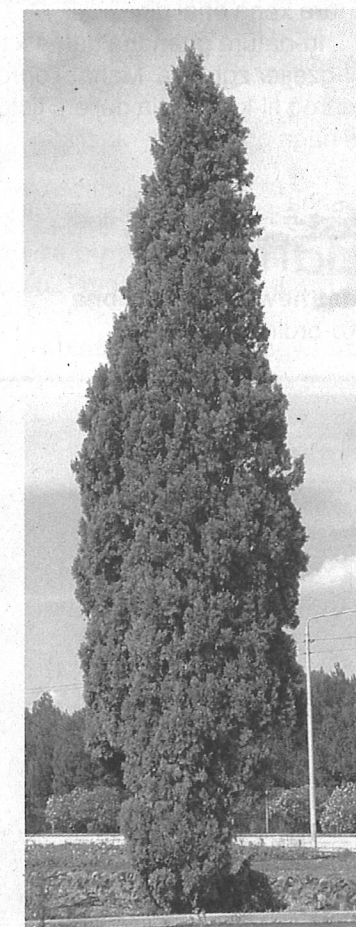
Jghidulha wkoll TAĊ-ĊIMITERJU. Dan għaliex fil-kultura Greko-Rumana ċ-ċipressa hija simbolu tal-qawmien mill-mewt. Għalhekk iċ-ċimiterji dis-siġra thawlu hafna minnha, speċjalment il-forma Tal-Musmar. Dan gara mal-Mediterran kollu, inkluż iċ-ċimiterji Malta. Anke iċ-ċimiterju ta' Kemmuna hemm erba' ċipressiet!

L-injam taċ-ċipress kien jintuża għall-bini tax-xwieni u tad-djar kif ukoll ta' l-ghamara tad-djar peress li hu b'saħħtu, ifuħ u jdum ma jsewwes. Iċ-ċipressa tiflah għar-riħ, basta mhux bir-raxx tal-baħar, u tintuża bhala l-qugh ir-riħ u għall-masġar kenni. Tiflah ukoll għan-nixfa u għalhekk fit-masġir tintuża bhala siġra tal-bidu. F'pajjiżna ilha tintuża - aktarx li xi siġar li hemm Sant'Anton għandhom mat-370 sena. Nafu wkoll li f'Wied Hażrun kien hemm ċipressa fl-1621. Fl-aħħar 50 sena din is-siġra ntuzat mhux hażin fit-masġir.

Dr Charles F. Grech
masġar

Desirée Falzon

Desirée Falzon

Fbieb Falkuni,

Kemm rajtu tajr tal-priza f'Settembru? Il-harifa huwa żmien fejn l-ghasafar jerggħu lura lejn l-Afrika. L-ghasafar jieħdu diversi rotot biex

jaslu fid-destinazzjoni tagħhom u Malta qiegħda f'wahda minnhom. Ghasafar li jinżlu mill-Italja għal Sqallija jistgħu jghaddu minn fuq Malta biex jibqgħu sejrin lejn it-Tuneżija.

Għalhekk postijiet bħall-Buskett huma importanti hafna. Dawn l-ghasafar ifittxu s-sigari biex jorqdu u jistrieħu wara l-vjaġġ minn fuq il-baħar. Barra minn hekk il-Buskett huwa żona protetta, jiġifieri ma tistax issir kaċċa fih.

Però bil-meravilji tan-natura qatt ma tista' tobsor x'se tara. Darba minnhom mill-Għolja tas-Salib (qrib hafna l-Buskett) fil-bidu ta' Settembru rajna arpa (osprey) ġejja mill-lvant u sejra dritt lejn il-Buskett. Ghaddiet fil-qrib hafna tal-berdwoċers u stajna naraw xi haġa mhux tas-soltu! F'saqajha kienet qiegħda ġġor huta mdaqqa, li x'aktarx irnexxielha taqbad mill-baħar. L-arpa rajnieha niezla għal fuq sigra fil-wied tal-Buskett biex tkun tista' tiekol il-huta bil-kwiet. Mhix haġa komuni li tara xena bhal din.

In-natura għandha hafna x'toffri, anke fil-gżejjer żgħar ta' Malta. Toħroġ kemm toħroġ fil-kampanja dejjem tistgħu taraw xi haġa ġdida. B'garanzija!

Sahha

Matthew

Matthew Borg Cardona
Ko-ordinatur Falko

FALKO

Kumitat FALKO

Stefan Azzopardi, Matthew Borg Cardona, Carl Camilleri, Simon Sultana, Justin Vassallo.

L-ikel ta' l-arpa
huwa l-hut

Mixja f'Għawdex

data: il-Hadd 18 Nov 2007
niltaqgħu: ċ-Cirkewwa
hin: 8.30am
età: membri Falko 13+
ċemplu: Matthew - 99886811
ġibu: **ikel u xorb**

ATTIVITÀ FALKO

xuxet San Ġwann

qarsu

eucalyptus

kamaleonti

Insemmu hafna l-biodiversità u fuq kemm għandna nħarsu l-pjanti u animal ta' madwarna. Temnu li wahda mill-ikbar problemi ambjentali ġejja minn pjanti u animal stess?!

ALJENI

Elisabeth Conrad

Fihom infushom l-animali u l-pjanti m'għandhom xejn hażin. Il-hażin huwa meta l-bniedem iċaqtaqhom minn post għall-ieħor, Tghiduli: X'fiha b'daqshekk?

Il-problemi b'dan iċ-ċaqliq ta' speċi huma diversi. L-ewwelnett, speċi mdaħħlin f'post ġdid se jikkompetu ma' l-ispeċi indigeni. Barra mill-ambjent naturali tagħhom, l-ispeċi aljeni spiss ikollhom vantaġġ għax ma jsibux x'jikkontrollahom, bħal predaturi. B'hekk jintlefi il-bilanċ li kien hemm fl-ekosistema u spiss ibatu l-ispeċi tal-post.

GWAJ FIL-HAWAII

Wiehed mill-ikbar diżastri ambjentali li ġraw mill-indhili ta' speċi aljeni seħħ fil-gżejjer Hawaii. Il-Hawaii darba kellhom biodiversità kbira u unika. Minhabba li predaturi, bħal sriep, qatt ma waslu l-Hawaii, xi ghasafar u insetti tilfu l-bżonn li jtiru u biż-żmien ġwinhajhom ċkienu u ma baqgħux tajbin għat-titjir. Minhabba li ċerti insetti bħal nemel

- L-iktar 8 speċi invażivi tad-dinja
- crazy ant
  - brown tree snake
  - small Indian mongoose
  - Nile perch
  - strawberry guava
  - water hyacinth
  - zebra mussel
  - brushtail possum

IUCN, 2001

ma waslux fil-Hawaii, diversi pjanti tilfu l-bżonn li jiproteġu l-weraq, u għalhekk biż-żmien spiċċalhom ix-xewk. Kollox kien ward u żahar... sakemm tfaċċa l-bniedem!

Mal-wasla tal-bniedem inbidel kollox. Man-nies daħlu fil-Hawaii diversi insetti, ġrieden, ghasafar, hnieżer, klieb, qtates, fniek u animali oħrajn. Dawn għamlu herba mill-flora u l-fawna tal-Hawaii, li f'it kollhom difiża. In-nies ġabu wkoll u telqu (jew harbulhom) sriep, li qerdu hafna speċi ta' ghasafar, hafna minnhom endemiċi. It-354 speċi indigeni ta' dubbien *Drosophila* qed jinqerdu minhabba li ddaħlu insetti oħrajn. Diversi pjanti qed jintilfu minhabba pjanti oħrajn, bħall-banana poka vine. Il-lista ta' diżastri hija twila hafna, u għadha qed tikber.

IL-KAŻ TA' L-INDJAN

Każ ieħor klassiku huwa l-każ tal-mangusta Indjana (Indian mongoose). Dan daħlu apposta f'xi pajjiżi suppost biex jikkontrolla l-ġrieden u firien. Però min daħlu nesa dettal importanti: il-mangusta toħroġ bi nhar, waqt li l-firien johorġu bil-lejl! Li ġara kien li flok il-firien, il-mangusta daret għal speċi indigeni u qerdet hafna minnhom!

ANKE HAWN MALTA

Il-problema ta' flora u fawna aljeni qed taffettwa l-ekosistemi kollha tad-dinja, u tiġri anke f'Malta.

Tafu li żewġ pjanti komuni hafna fil-pajsaġġ Malti mħumiex Maltin? Il-QARSU ngħab mill-Afrika f'Isfel u s-sigra ta' l-EWKALIPTUS ingħab mill-Awstralja. Għadna lanqas nafu l-hsara kollha li għamlu dawn l-aljeni lill-flora indigena. L-ewkaliptus, per eżempju, fiha kimika li ma thallix pjanti oħrajn jikkbru viċin tagħha. Speċi oħra li malajr tinwadi l-ambjent hija XUXET SAN ĠWANN, li qed tinfirex fl-ekosistema speċjalment ta' l-irdumijiet.

RISKJU KBIR

L-intenzjonijiet tal-bniedem meta jdaħhal pjanti jew animal s-soltu jkun tajbin, u mhux bi hsieb vandalu. Imma li ddaħhal animal jew pjanta aljena huwa dejjem riskju kbir li spiss ikollu konsegwenzi koroh għall-flora u fawna indigena.

Imma f'it f'it qed nitgħallmu. Illum-il gurnata f'hafna pajjiżi d-dwana tagħmel kontrolli kbar fuq l-importazzjoni ta' pjanti u animal. Diġà saret hafna hsara u rridu noqogħdu attenti li ma nkabbrux il-problema. Irridu niftakru li n-natura kienet taf x'inhi tagħmel meta poġġiet ċerti speċi f'postijiet u mhux f'oħrajn!

¹indigeno: animal jew pjanta li dejjem kien jinsab f'post, eż: ir-rand indigeno għal Malta
²ajen: animal jew pjanta li ngħab minn art oħra, eż: il-kamaleonti huwa aljen għal Malta, għax ġabuh in-nies mill-Afrika ta' Fuq.
³endemiku: animal jew pjanta li ssihkom biss f'post wiehed, eż: widnet il-baħar hija endemika għall-Gżejjer Maltin.

merlinlibrary

the name in publishing and bookselling since 1964

An unbelievable range of books
to suit all tastes at the best prices

merlinlibrary

Mountbatten Str. Blata l-Bajda, HMR 08

T: 21 234438
21 221205
F: 21 221135

www.merlinlibrary.com
mail@merlinlibrary.com

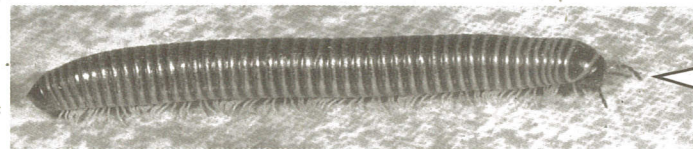
Nilaghbu tikka

Janet u Amy Gerardi

Did-darba ghandkom taħbila kliem. Fil-kaxxa hemm mohbijin **24 kelma**, u qeghdin mimdudin jew weqfin, bil-quddiem jew b'lura. Il-lista qieghda hawn taħt. Hudu gost.

BOSK	STEPPA
ILMA	XAGHRI
HAJT	MAKKJA
GHAR	HAMRIJA
WIED	GHADIRA
XATT	RISERVA
BLAT	KONIFERI
TAFAL	KAMPANJA
FAWNA	INDIĠENI
BAHAR	EKOLOGIJA
LIKENI	EKOSISTEMA
MASGAR	GHARAM TARRAMEL

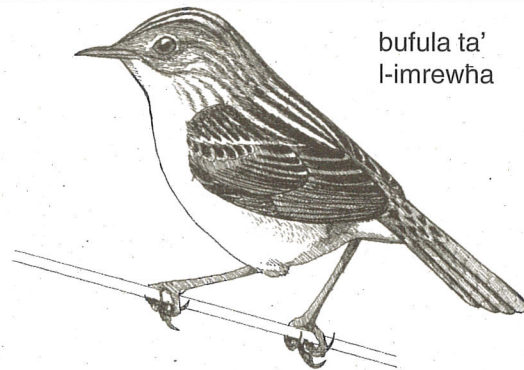
E	K	O	S	I	S	T	E	M	A	Y	I	L	M	A
R	S	E	S	M	T	T	S	K	R	K	E	P	A	X
K	O	N	I	F	E	R	I	R	I	D	B	X	K	S
A	B	B	O	S	P	E	L	S	D	R	A	B	K	O
M	X	L	B	D	P	R	U	T	A	M	H	A	J	T
P	F	A	W	N	A	A	Y	P	H	D	A	P	A	S
A	M	T	I	Z	K	G	X	A	G	H	R	I	L	U
N	L	P	E	Y	L	S	A	A	V	R	E	S	I	R
J	D	G	D	U	G	A	T	T	B	A	G	D	K	A
A	G	H	A	R	A	M	T	A	R	R	A	M	E	L
P	T	A	D	E	K	O	L	O	G	I	J	A	N	E
E	L	R	Y	Y	K	I	N	E	G	I	D	N	I	T
H	A	M	R	I	J	A	L	A	F	A	T	O	B	L

Mhux billi ghandi hafna saqajn, għax kull fejn immur xorta nasal tard! Heqq, indum wisq biex nilbes il-kalzetti u ż-żarbun...

Għal kull membru li ddaħħal fil-Klabb inti tiegħu

- 3 pitazzi tal-BirdLife
- stiker bil-kulur

bufula ta' l-imrewha

Hajjar lil shabek u lil hutek jidhlu fi Klabb Huttaf... Tihom kopja ta' dil-formola biex jimlewha... Imla isfel nett id-dettalji tiegħek stess... Ibgħat kollox lil BirdLife Malta, flimkien mat-Lm3 (€6.99) tal-membri l-ġdid.

Dettalji tal-membri l-ġdid/a	isem u kunjom		
	indirizz		
	postcode		
	data tat-twelid	telefon	imejl
	skola		

Dettalji tiegħek stess	isem u kunjom		
	indirizz		
	postcode		
	membership number	telefon	imejl
	skola		

Ibgħat kollox lil BirdLife Malta 57/28 Triq Abate Rigord, Ta' Xbiex XBX 1120
Tibgħatx flus bil-posta, imma ċekk (pagabbli lil BirdLife Malta) jew inkella 38 bolla tat-8ċ (jekk self-adhesive ahjar!).

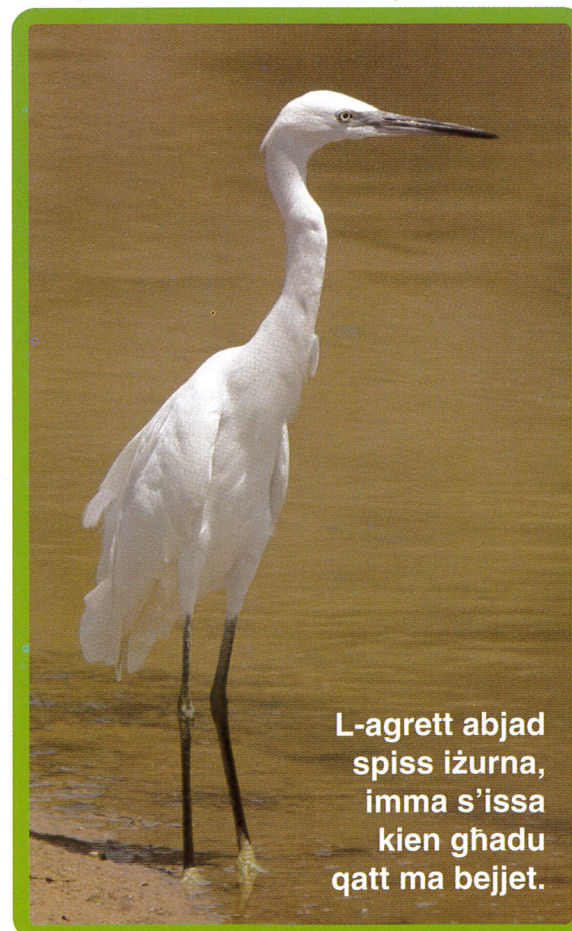
Tqattax il-magazin - aghmel kopja!

Ir-Ramla l-Hamra ha' tibqa' thaddar!

Fir-Ramla l-Hamra hemm ambjent rari hafna fil-Gżejjer Maltin: l-gharam tar-ramel (sand dunes)

Proġett ikrah ta' bini li kien ha jirvina r-Ramla l-Hamra f'Għawdex **twoqqaf**. Għall-erwieh!!! Wara l-ferħa li hadna meta ssalvat ix-Xagħra l-Hamra, din hija rebha ohra għall-ambjent naturali ta' Malta. Issa rridu nistinkaw biex inwaqqfu proġetti ohrajn tal-biża' li jridu jeqirdu iktar għiel naturali f'pajjiżna. Fost dawn hemm mostru li jrid jitwieled f' Ta' Ċenċ u iehor li jrid jitwieled f'Honqod ir-Rummien.

L-agrett abjad spiss iżurna, imma s'issa kien għadu qatt ma bejjet.

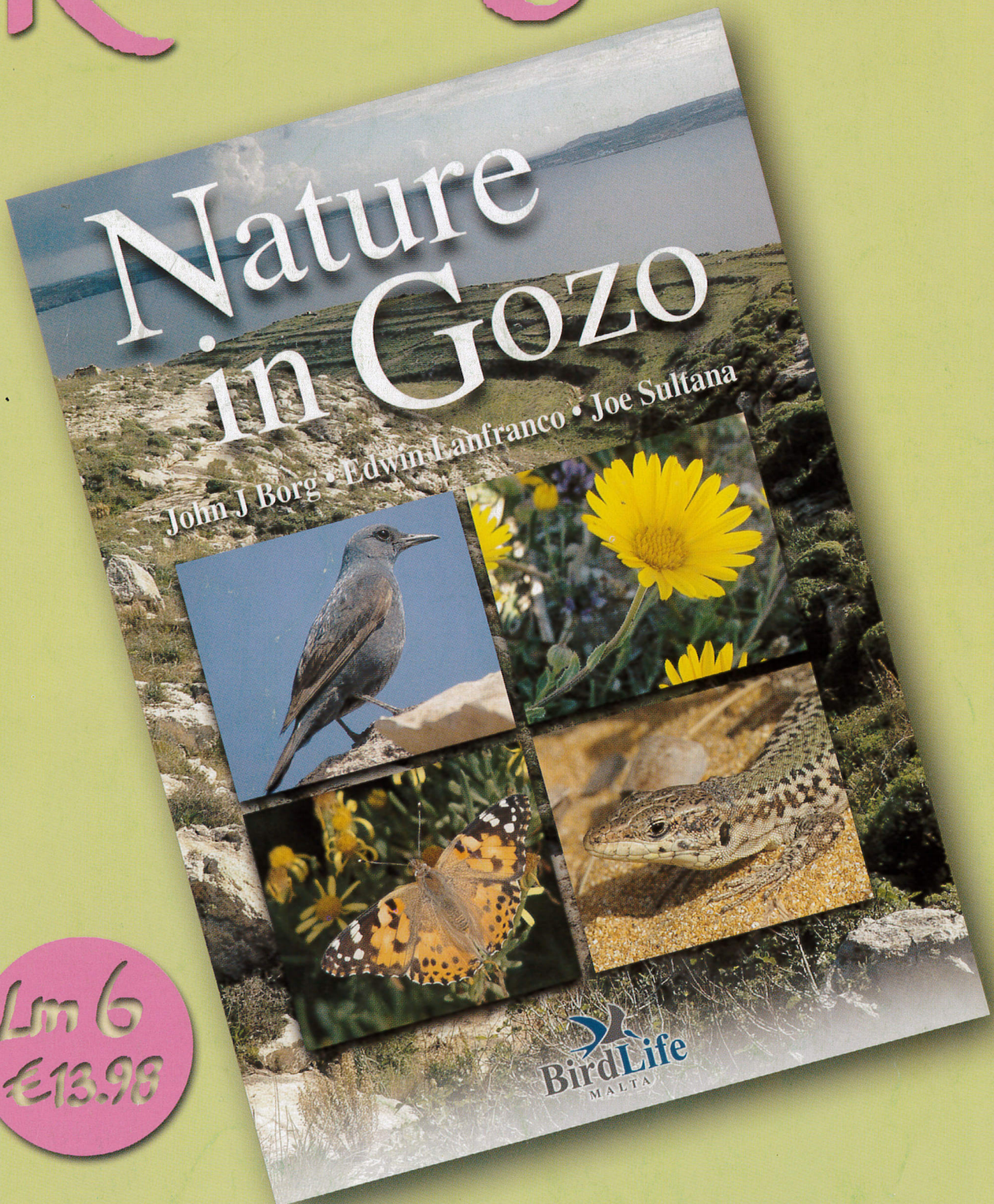
Bejjet l-ewwel agrett abjad!

il-bejta ta' l-agrett abjad

Dis-sena bejjet f'pajjiżna għall-ewwel darba l-**agrett abjad**. Dan huwa ghasfur komuni fil-passa li spiss jinżlu qtajja' minnu l-Għadira, is-Simar, is-Salini jew max-xtut. Imma qatt ma nafu li bejjet. Dis-sena hdejn is-Salini par agretti bnew bejta f'sigra u biedu tliet bajdjet. B'xorti hażina wiehed mill-ġenituri sparixxa (probabbli qatlu xi kaċċatur). Il-ġenitur l-iehor baqa' jzur il-bejta, imma l-bajd spiċċa ma faqqasx. X'hasra...

Ktieb Gdid!

Lm 6
€13.98

- Ktieb dwar in-natura f'Ghawdex
- Miktub mill-esperti
- Kulur minn qoxra sa qoxra
- 176 paġna
- Iktar minn 400 ritratt
- Tagħrif fuq 161 pjanta u 122 animal
- Maħruġ minn BirdLife Malta

Għall-bejgħ mingħand il-BirdLife jew minn hwienet tal-kotba ewlenin.